

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента,

Барабаш Ольги Олегівни

на дисертацію Арестової Людмили Валеріївни «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Історично першою формою розуміння прав людини була ліберальна концепція. Приблизно до XVII ст. не було розуміння суспільства як області об'єднання особистих неполітичних інтересів, як не було і розуміння держави як особливого апарату примусу, відособленого від людини. Поняття свободи сформулювали ще давньогрецькі мислителі, зокрема Арістотель, а потім Августин і Фома Аквінський. Вони вважали, що свобода – право повноправних членів громади бути керованими в їхніх власних інтересах. Ідея свободи в той час не співвідносилася з ідеєю юридичного захисту прав людини. Катастрофа традиційного, ґрунтованого на патріархальних, общинних зв'язках суспільства, і його традиційної влади вперше чітко виявила існування розбіжностей між громадянським суспільством і державою. Це розходження актуалізувало також проблему: як суспільство, члени і соціальні групи якого перебувають у постійному русі, конфлікті, може все ж таки зберігати соціальну згуртованість, з одного боку, визнаючи законність існування державної влади, а з іншого боку – юридичний захист прав людини. Обґрунтування такого розуміння цих питань ґрунтується на ідеї природних прав людини та теорії суспільного договору. Основоположником лібералізму справедливо вважають англійського політичного діяча та філософа Дж.Локка, тому що він одним з перших заговорив про примат прав людини і громадянина, назвавши державу його слугою. Він вважав, що під час укладання суспільного договору зберігаються всі природні права людини, під якими він розумів право на

життя, свободу та приватну власність, а межі влади держави окреслені тими самими правами громадян, для охорони яких її і створено. Пізніше ці ідеї, доповнені вченням Ш. Монтеск'є про громадянські права, сприйняли в Новому Світі, де Т. Джефферсон оголосив їх самоочевидними (замінивши, щоправда, право власності на прагнення до щастя). Декларація прав людини і громадянина 1789 р. проголосила, що свобода, власність, безпека та опір насильству – природні, невідчужувані та священні. Ці ідеї – основоположні засади західної ліберальної концепції прав людини. Дещо пізніше, у другій половині XVIII ст., погляди французького просвітника Ж.-Ж. Руссо поклали початок другому підходу щодо проблеми співіснування державної влади, громадянського суспільства і прав людини. Його розуміння проблеми можна визначити як народницьке (авторитарне) або колективістське, що потім підхопили і розвинули в умовах нових історичних реалій марксиста та соціал-демократи. Людина згідно з Ж.-Ж. Руссо завжди перебуває у природному стані добра. Внаслідок обману сильних і заможних люди укладають суспільний договір, що стає можливим через перекручення людської природи після виникнення власності. Створене у такий спосіб суспільство протиприродне, але його можна облаштувати на справедливих началах. Для цього воно повинно стати єдиним цілим і отримати усі права, притаманні людині в природному стані. Окрім того, остання може насолоджуватися своїми правами лише як частина цілого. У такій ситуації індивідуальні права набували юридичного характеру, оскільки вони забезпечувалися взаємною згодою та сукупною силою всіх громадян. Свобода та рівність учасників договору забезпечували об'єднання народу в єдине ціле (колективну особистість), інтереси якої не могли суперечити інтересам окремих осіб. Звідси цілком закономірно сформувався висновок про можливість цілого (суспільства) диктувати свою волю окремим своїм складовим – індивідам. Учення просвітників Дж. Локка і Ш. Монтеск'є про поділ влади та забезпечення прав і свобод громадян поряд з ідеями, відображеними в нормативних документах у період становлення буржуазного ладу в Англії,

пізніше розвинуто в Новому Світі в ході боротьби північно-американських колоній проти своєї метрополії. Так, у Декларації незалежності США 1776 р. заявлено: «Ми вважаємо самоочевидними ті істини, що всі люди створені рівними і наділені Творцем визначеними невідчужуваними правами, що до них відносяться життя, свобода, прагнення до щастя, що для забезпечення цих прав серед людей утворюються держави, що черпають свої розумні повноваження у згоді керованих. Але на сьогодні увага науковців прикута до проблем захисту прав і свобод людини і громадянина через механізми державного управління та адміністративного процесу.

Все це вказує на актуальність обраної теми дисертаційної роботи «Організаційно-правові засади забезпечення прав і свобод людини і громадянина в адміністративному провадженні», яка обрана Арестовою Л.В. Проведене здобувачем дослідження є своєчасне і корисне як для науки, так і для практики.

Актуальність обраної теми визначається й тим, що дисертаційна робота виконана у відповідності до заходів, що проводяться в Україні і стосуються реформування органів виконавчої влади. Роботу виконано відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року № 3166-VI, Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» 12 січня 2015 року та Постанови Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10.09.2014 р. № 442.

Дисертаційне дослідження дало змогу комплексно вирішити наукове завдання, котре полягало в обґрунтуванні шляхів удосконалення механізмів правового регулювання адміністративних відносин при здійсненні адміністративного провадження у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина. У результаті сформульовано відповідні науково обґрунтовані теоретичні положення, а також розроблено низку актуальних пропозицій щодо удосконалення норм національного законодавства.

Подано власне визначення адміністративного провадження – це вид

адміністративного процесу, який об'єднує послідовно здійснювані уповноваженим суб'єктом (публічною адміністрацією) процесуальні дії щодо розгляду та вирішення індивідуальних справ у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Запропонована диференціація адміністративних проваджень на захисні та деліктні. Метою відносин у сфері адміністративного провадження, як захисних адміністративно-правових відносин, є відновлення порушених прав та свобод громадян, або захист цих прав і свобод на основі рівності сторін. Делікти провадження мають за мету захист суспільного інтересу від правопорушень окремих осіб.

На основі проведеного дослідження подано власне визначення правовідносин у сфері адміністративного провадження – це врегульована нормами чинного законодавства взаємодія сторін з приводу вирішення конфлікту, який виникає внаслідок порушення органом виконавчої влади або місцевого самоврядування прав, свобод та інтересів громадян та інших фізичних осіб, та відновлення порушених прав.

Констатовано, що нормотворча діяльність у публічній сфері представляє собою доволі складний і тривалий процес розробки проектів нових (або внесення змін до наявних (скасування зокрема) правових актів, виданих у сфері функціонування органів публічної адміністрації. Шляхом виконання встановлених певних стадій та етапів, що здійснюються у заданій послідовності, суб'єкт нормотворення досягає своєї основної мети – прийняття якісних, ефективних правових рішень. І навпаки: не визначення відповідного регламенту або нехтування встановленим порядком прийняття нормативних актів може заподіяти шкоду їх майбутній ефективності, призвести до частого їх перегляду або скасування.

Зазначено, що в адміністративно-правовій теорії загальноприйнятій підхід до визначення обсягу, змісту та кількості стадій нормотворчого провадження відсутній. Існує чимала кількість наукових підходів, а також нормативно-правових актів, якими врегульовуються окремі стадії, етапи

нормотворчого провадження.

Найбільш ефективний перелік відповідних етапів та їх послідовність можуть бути сформовані за допомогою спеціального наукового інструментарію, шляхом покладення в основу такого переліку і послідовності системного аналізу – етапи виявлення проблем (формування входу), їх оцінки, відбору найсуттєвіших, їх дослідження (аналіз), виявлення причин з'явлення, формування альтернатив вирішення та вибір найкращої (т. зв. «вихід»), введення рішення та відслідковування за їх ефективністю (зворотній зв'язок).

З метою подальшого вдосконалення контрольної діяльності з боку державних органів, що здійснюється за допомогою відповідних адміністративних проваджень, більш повного забезпечення прав та свобод громадян, запропоновано розробити програму реформування органів контролю, системи державного нагляду. Для удосконалення контрольних функцій держави, їх оптимізації, було б доцільне не тільки відповідне скорочення кількості органів держконтролю та чисельності їх працівників, а й зміни пріоритетів в їх діяльності. Замість цільової функції – наповнення (будь-якими засобами) державного бюджету, головним критерієм ефективного функціонування фіскальних органів має стати неспричинення шкоди незабороненому бізнесу, створення умов для його розвитку.

Мета правового забезпечення державної регуляторної політики полягає у закріпленні у встановленому порядку, за допомогою нормативно-правових актів та інструктивно-методичних матеріалів, оптимальної моделі розроблення, погодження, прийняття та моніторингу регуляторних актів.

Констатовано, що критеріями оптимальності зазначеної моделі у такому разі є забезпечення прийняття якісних, ефективних правових рішень, а також підтримання (за рахунок систематичного моніторингу) їх ефективності протягом певного часу (на період існування проблеми, задля вирішення якої він був створений). Йдеться про управління нормотворчим провадженням, виключення таких явищ як неефективність, суб'єктивізм при прийнятті законопроектів, корупцію та ін.

Все це дозволяє констатувати завершеність, актуальність та своєчасність поданої до захисту роботи.

Разом з тим, поряд із зазначеними позитивними моментами, у дослідженні є деякі спірні положення та можна зробити зауваження щодо змісту дисертації, які мають бути обговорені обов'язково під час публічного захисту і враховані автором у його подальших наукових дослідженнях. Отже, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Л.В. Арестової, вважаємо за необхідне зазначити, що їй притаманні певні недоліки, окремі питання є дискусійними або вимагають додаткової аргументації.

1. Передусім вважаємо за необхідне звернути увагу на необхідність уточнення місця і ролі категорії прав і свобод людини та громадянина з позицій історіографії. Яким чином історичні події періоду незалежності вплинули на становлення даного інституту?

2. Підтримуючи точку зору дисертантки, що «адміністративне право і законодавство є найбільш несистематизованим як матеріальним, так і процесуальним правом» (стор. 89), вважаємо, що така саме позиція була б доречна і щодо правового регулювання захисту прав і свобод людини і громадянина взагалі.

3. Непереконливими, з нашої точки зору, постають аргументи щодо приведення системи принципів вітчизняного судочинства, що містяться в процесуальних кодексах, КАСУ – до вимог міжнародних, принципів функціонування Європейського суду з прав людини – дасть змогу вдосконалити нормативну модель адміністративного судочинства, забезпечити необхідну якість судового процесу, а також одержати не тільки відповідні локальні позитивні ефекти від імплементації тих чи інших принципів у судочинство, а й забезпечити досягнення сумарного, синергетичного ефекту. Чи є ймовірність впровадження рішень інших судів щодо удосконалення предмету дослідження?

4. На сторінці 120 дисертації автором запропоновано, з метою використання систематизованих законодавчих пропозицій, створити

автоматизовану інформаційну базу – Національний реєстр законодавчих пропозицій, який являв би собою систему накопичення, обробки та видачі фактографічних даних про стан та перспективи законотворчої діяльності в Україні як загалом, так і в окремих її галузях чи з конкретних питань. Який статус даного реєстру ви бачите і які джерела фінансування мають бути передбачені?

Дані зауваження є частиною наукової дискусії та не впливають на загальний високий рівень дисертаційної роботи та є запрошенням до дискусії проблеми захисту прав і свобод людини і громадянина на сучасному етапі державотворення.

Висновок

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Дисертаційне дослідження Арестової Людмили Валерійовни на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення прав і свобод людини і громадянина в адміністративному провадженні» є самостійним завершеним науковим дослідженням. Положення та висновки роботи автор отримав особисто, вони є обґрунтованими, містять наукову новизну. При здійсненні дослідження автором було досягнуто поставленої мети та виконано поставлені завдання. Вивчення матеріалів дисертації свідчить про її пошуковий характер, творчий підхід автора до вирішення поставлених завдань.

Результати дослідження дисертанта відрізняються змістовністю теоретичного матеріалу, обґрунтованістю і достовірністю, доведеністю і грамотністю, в повній мірі вирішують поставлену мету. У опублікованих працях автора повною мірою відображені основні положення дисертаційної роботи.

Основні положення дисертації, що задекларовані здобувачем, містять елементи наукової новизни. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані та аргументовані, містять наукову новизну та отримали необхідну апробацію на

науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача знайшли відображення всі положення дисертації.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Арестової Людмили Валеріївни на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення прав і свобод людини і громадянина в адміністративному провадженні» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Порядку присудження ступеня доктора філософії, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, Вимогам до оформлення дисертації, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2017 № 40, що висуваються до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

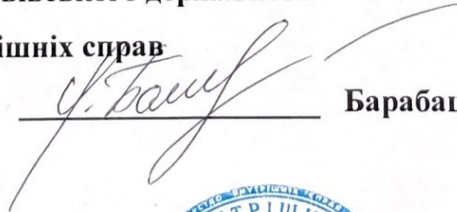
Доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри загально-правових дисциплін

Інституту права Львівського державного

університету внутрішніх справ

(Львів, Україна)

Барабаш Ольга Олегівна

« ____ » _____ 2023р.

*Підписую О.Барабаш
засвідчую!
Проректор ЛьВДУ*

О. Балабаш